

samk

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

JOHANNES JOENPERÄ

Ympäristöön sulautettu performanssi

Interventioita kaupallisiin puolijulkisiin tiloihin

KUVATAITEEN TUTKINTO-OHJELMA
2024

TIIVISTELMÄ

Joenerä, Johannes: Ympäristöön sulautettu performanssi: Interventioita kaupallisiin puolijulkisiin tiloihin
Opinnäytetyö, AMK
Kulttuurialan ammattikorkeakoulututkinto
Huhtikuu 2024
Sivumäärä: 31

Opinnäytetyössä käsitellään sosiaalisten normien merkitystä kaupallisissa puolijulkisissa tiloissa ja näiden normien haastamista performanssien avulla. Opinnäytetyön teemaa tarkastellaan länsimaisessa, erityisesti Suomen kaupallisen puolijulkisen tilan ympäristössä. Keskeisiä lähdemateriaaleja ovat akateemiset tutkimukset, erityisesti Pasi Mäenpään (2005) väitöskirja NAR-KISSOS kaupungissa: Tutkimus kuluttaja-kaupunkilaisesta ja julkisesta tilasta.

Alkuidean ja teeman esittelyn jälkeen lähdetään syventymään kaupallisen puolijulkisen tilan historiaan, miten pienet kaupat vähenevät ajan myötä ja suuret marketit valtaavat katukuvan. Ja miten tämä historiallinen kehityskulku muokkaa asiakkaiden välistä sosiaalista kanssakäymistä näissä tiloissa, ja myös asiakkaiden suhdetta myytävillä oleviin tuotteisiin ja kaupan henkilökuntaan. Julkisissa ja puolijulkisissa tiloissa tehtyihin performansseihin ja erityisesti niihin liittyviin interventioihin perehdytään esittelemällä muutamia performanssiteoksia ja taiteilijoita Suomesta ja ulkomailta.

Opinnäytetyön taiteellisessa osuudessa tehtyjen performanssien suunnitteluun ja toteutukseen syvennytään mm. käsittelemällä myös interventioihin liittyviä eettisiä kysymyksiä ja käytännön toteutuksen teknisiä haasteita. Performanssien dokumentoinneista tehdyn videoteoksen, nimeltään Laatikon toisella puolella, suunnittelua ja toteutusta avataan. Kuvakaappausten muodossa videoteoksesta esitetään muutamia kohtia erillisellä opinnäytetyön kirjalliseen osuuteen kuuluvalla liitetiedostolla.

Lopuksi käydään läpi opinnäytetyön lopullinen anti, esimerkiksi hyvän kommunikation merkitys kaupan henkilökunnan kanssa avaa mahdollisuuksia normien venyttämiseen. Käyttäytymistapoja kaupallisissa puolijulkisissa tiloissa voi muuttaa huomattavasti niin kuin tässä opinnäytetyössä lopulta havaitaan, rikkomatta Suomen lakia tai aiheuttamatta vahinkoa kaupallisen puolijulkisen tilan haltijan omaisuudelle. Opinnäytetyön kirjallisen osuuden lopussa muotoillaan myös teeman mahdollista syventämistä ja laajentamista taiteellisen tutkimuksen menetelmin tulevaisuudessa.

Avainsanat: performanssi, videotaide, taiteidenvälisyys, interventio, sosiaaliset normit, julkiset tilat, poikkitieteisyys

Abstract

Joenerä, Johannes: Performance Integrated in the Surroundings: Interventions in Commercial Semi-Public Spaces

Bachelor's thesis

Bachelor of Culture and Arts

April 2024

Number of pages: 31

This thesis deals with social norms in commercial semi-public spaces. The purpose is to challenge these norms by carrying out performances, especially interventions, in these spaces. The theme is discussed within the Western world and more specially within Finnish commercial semi-public spaces. Academic studies are the main sources of information, particularly Pasi Mäenpää's doctoral thesis in Finnish called NARKISSOS kaupungissa: Tutkimus kuluttaja-kaupunkilaisesta ja julkisesta tilasta.

The history of commercial semi-public spaces is covered in the beginning of the thesis: how the number of small shops gradually decreased in the market and big supermarkets started to take the main role in satisfying people's basic needs such as food and basic household products. Customers' relationship with each other changed during this historical movement, e.g. how they explore grocery stores. In these times, big changes also happened in interactions between customers and staff, and customers' relationship to products available for sale. Many performances have been carried out in commercial semi-public spaces and this thesis gives a few illustrations about these performances, which have been carried out internationally and in Finland.

Several performances have been scripted and carried out in connection with this thesis. These performances were carried out in three Finnish cities, Pori, Tampere, and Helsinki, in 2022 and 2023. The performances covered in total nine different commercial semi-public spaces, including grocery stores, a pharmacy and furniture shops. The performances were documented on video with the original soundscape. The artistic part of the thesis is a video art piece that is a combination of these documented performances and visualizations made by mixing the original video and audio material. The video is called in Finnish Laatikon toisella puolella (in English: On the Other Side of the Box).

As a conclusion, with the right kind of behaviour you may have a chance to stretch norms and make some unusual acts happen in commercial semi-public spaces. It is obviously possible to look into this theme more closely in the future, e.g. having grocery store staff being the ones breaking the norms and observing customers' reaction to that.

Keywords: performance art, video art, inter-art, intervention, social norms, public spaces, interdisciplinary research

ALKUSANAT

Opinnäytetyöni kirjallisen osuuden ohjaajilleni Matti Velhonojalle ja Laura Liljalle haluan esittää lämpimät kiitokset arvokkaasta tuestanne koko opinnäytetyön tekemisen ajalta. Erityiskiitokset opinnäytetyöni taiteellisen osuuden ohjaajalleni Essi Kausalaiselle lukuisista hyvistä huomioista ja kysymyksistä, joiden myötä tietoni ja taitoni performanssien ja videoteoksen toteutukseen vahvistuivat.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 KAUPALLISEN PUOLIJULKISEN TILAN HISTORIA.....	8
2.1 Pienistä kaupoista kohti suuria kauppakeskuksia.....	8
2.2 Käyttäytyminen ja sosiaalinen vuorovaikutus	10
3 ESITYKSELLISYYS TIETÄEN JA TIEDOSTAMATTA.....	12
3.1 Julkisiin ja puolijulkisiin tiloihin suunniteltuja performansseja, flashmob ja interventio	14
4 PERFORMANSSIEN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS	18
4.1 Teoriat, skenaariot ja asiakastyypit	20
4.1.1 Passiivinen asiakas	20
4.1.2 Aktiivinen asiakas	21
4.1.3 Elämyshakuinen asiakas	21
4.2 Käytännön toteutuksen suunnittelua, eettisiä näkökulmia ja testejä ...	22
4.3 Interventioita kaupallisiin puolijulkisiin tiloihin	25
4.3.1 Porissa.....	25
4.3.2 Tampereella.....	26
4.3.3 Helsingissä	27
4.4 Video- ja audiomateriaalin editointi valmiiksi videoteokseksi.....	28
5 POHDINTOJA OPINNÄYTETYÖSTÄ.....	30
5.1 Teoria, ennako-oletus, toteutus ja päätelmät.....	31
5.2 Opinnäytetyön teeman syventäminen ja laajentaminen	32
LÄHTEET.....	34

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyön kirjallisessa osuudessa tarkastelen kaupallisissa puolijulkisissa tiloissa asiakkaan ja henkilökunnan välisen dynamiikan muutoksia tilanteissa, missä asiakkaan keskimääräinen ennakoitavissa oleva käytös muuttuu totuttujen normien vastaiseksi. Samalla asiakkaan ja tuotteiden välinen yhteys muuttuu. Kaupallisesta puolijulkisesta tilasta muodostuu esitystila, taiteellisen työskentelyni ”laboratorio”. Opinnäytetyöni teema asettuu länsimaiseen kulttuuriin. Pääasiallinen huomio on Suomessa sijaitsevissa kaupallisissa puolijulkisissa tiloissa. Opinnäytetyöni keskeisenä lähteenä, innoittajana ja teemaa syventävänä teoksena on toiminut Pasi Mäenpään (2005) väitöskirja NARKISSOS kaupungissa: Tutkimus kuluttaja-kaupunkilaisesta ja julkisesta tilasta.

Minua kiinnostaa, miten opitut ja oletetut käyttäytymistavat vaikuttavat toimintaamme puolijulkisissa tiloissa. Puolijulkisilla tiloilla tarkoitan tiloja mitkä ovat suurimmalle osalle meistä avoinna, voimme mennä niihin fyysisesti yleensä tilan haltijan määrittelemänä ajankohtina (Mäenpää, 2005, s. 128). Puolijulkiset tilat ovat yleensä yrityksen, kunnan, valtion tai yhdistyksen omistuksessa.

Minkälaiset käyttäytymistavat, sosiaaliset normit, opimme lapsuudessa, mikä on sopivaa käytöstä esimerkiksi kauppakeskuksessa? Miten lapsuudessa opitut käyttäytymismallit, paikalliskulttuuri ja yhteiskunnan odotukset vaikuttavat toimintaamme julkisissa ja puolijulkisissa tiloissa? Esimerkiksi kirjastossa kirjan lainaamiselle on selkeät etukäteen määritellyt säännöt, mutta ei ole katsottu tarpeelliseksi säädellä asiakkaiden käyttämää aikaa kirjastossa. Kaupallisissa puolijulkisissa tiloissa, yritysten kivijalkakaupoissa asiakkailla on tietynlaiset toimintatavat, yhteiskunnassa yksilöiden toisilleen opettamat normit, joiden ohjaamina he toimivat kyseisissä tiloissa. Millaisen vastaanoton kaupan henkilökunnalta tai muilta asiakkailta voi saada, jos rikkoo tottuja normeja? Jos

asiakas ei toimi Suomen lain mukaan rangaistavasti, mutta ei kuitenkaan noudata hyviä käytöstapoja, yhteisiä sääntöjä, millainen on yrityksen henkilökunnan reaktio, entä satunnaisten muiden asiakkaiden reaktiot? Opinnäytetyöni taiteellisessa osuudessa Laatikon toisella puolella nimisessä videoteoksessani nähdään tilanteita missä rikon tottuja normeja kaupallisissa puolijulkisissa tiloissa. Toteutan ympäristöön sulautettuja performansseja useassa kaupallisessa puolijulkisessa tilassa. Ympäristöön sulautetulla performanssilla tarkoitetaan performanssia mistä ei ole etukäteen kerrottu tilan omistajalle tai käyttäjille. Performanssin tapahtuessa ympärillä olevat ihmiset eivät tiedä olevansa osallisina vähintään oletettuna yleisönä. Käytän jatkossa tässä opinnäytetyöni kirjallisessa osuudessa performansseistani pääosin termiä interventio, ympäristöön sulautetun performanssin tilalla, koska se kuvastaa tarkemmin performanssieni luonnetta. Interventiolla tarkoitetaan yleisesti väliintuloa, puuttumista jonkin yksilön tai ryhmän toimintaan (Kotimaisten kielten keskus, n.d.). Tarkoitukseni on interventioiden avulla haastaa kaupallisiin puolijulkisiin tiloihin yhdistettyjä normeja.

Selvitän myös sosiaalisen vuorovaikutuksen muutoksia kaupallisissa puolijulkisissa tiloissa, kun toimintani murtaa oletetun käyttäytymiskoodiston haluakseni ajaksi. Performanssini tapahtuvat kaupallisissa puolijulkisissa tiloissa, oletettujen hyvien käyttäytymistapojen ja huonon, jopa rangaistavan käytöksen välimaastossa. Kaupallisissa puolijulkisissa tiloissa ihmisten välinen vuorovaikutus on hedelmällisempää opinnäytetyöni näkökulmasta kuin ei-kaupallisissa puolijulkisissa tiloissa. Kaupallisuuden vaikutusta ihmisten väliseen kommunikaatioon kaupallisissa puolijulkisissa tiloissa tarkastelen enemmän luvussa 4.

2 KAUPALLISEN PUOLIJULKISEN TILAN HISTORIA

Suuri muutos Euroopan historiassa alkoi 1700-luvulla teollisen vallankumouksen myötä. Yksi merkittävimmistä ja ensimmäisistä kohti teollistumista menevistä maista oli Iso Britannia. (European Route of Industrial Heritage, n.d.) Massatuotannon aikaansaama kuluttaminen oli kuitenkin mahdollista harvoille, ja vain osalle heistä, jotka asuivat suurkaupungeissa. 1700-luvulla suurin osa Euroopan väestöstä asui maaseudulla, vähävaraisina, tietämättöminä vielä harvojen saatavilla olevasta ”kuluttajamuodista”, ja näistä tuotteista kerrovista mainoslehdistä. (Stearns, s. 20, 21, 25.)

Suomessa kaupungistumista osaltaan vauhditti 1950-luvun lopulta alkanut perheiden elintason nousu. Seuraavalla vuosikymmenellä autotkaan eivät olleet enää vain parhaiten ansaitsevien etuoikeus. (Humalamäki, 2006, s. 9.) Kaupungistuminen oli voimakasta 1960-luvulta alkaen ja jatkui nopeana 1970-luvun alkuun, kun ihmiset muuttivat maaseudulta kaupunkeihin ja samalla hyvinvointivaltio alkoi muodostua (Mäenpää, 2005, s.12–13).

2.1 Pienistä kaupoista kohti suuria kauppakeskuksia

Usein ihmisillä on selkeästi kaksi syytä käydä kaupoissa, välttämättömyys ja toisaalta pääasiassa mielihyvän tuottamiseen liittyvä toiminta. Välttämättömyys liittyy perustarpeiden tyydyttämiseen esimerkiksi syömiseen. Perusostokset ovat yleensä ennakkoon suunniteltuja, rationaalisia, ostokset tehdään kaupassa tutun kaavan mukaan. Kun kauppoihin ja kauppakeskuksiin mennään hakemaan mielihyvää, liikkumisesta näissä tiloissa voi tulla päämäärätöntä, ei välttämättä ole tarkempia suunnitelmia, minne menisi seuraavaksi. Impulsiivinen käyttäytyminen voimistuu, kun tarkoituksena on viihtyä kaupoissa, tässä toiminnassa voidaan nähdä myös leikillisyyttä ja pelinomaisuutta. (Lehtonen, 1999, s. 67–69; Mäenpää, 2005, s. 391–392.) Mielestäni mahdollisuus tilata elintarvikkeita internetin kautta kotiin on voinut ainakin joillakin lisätä kaupoissa viihtymiseen käytettävissä olevaa aikaa. Tuotteita ja niiden hintoja pystyy vertailemaan mielestäni helpommin erilaisilla

internetsivustoilla kuin monia kivijalkakauppoja kiertäen. Uskoisin elintarvikekaupoissa myytävien tuotteiden etämyynnin yleistyvän tulevaisuudessa, samalla myös ostosten kotiinkuljetuksen. Tämä voisi mielestäni lisätä kauppakeskusten muuttumista vielä enemmän viihdekeskuksiksi, tarjoten ensisijaisesti mielihyvää tuottavia palveluita, fyysisten tuotteiden ostamisen sijaan.

Pienien kauppojen keskittyminen tietyille alueille, ja myöhemmin yleistyvät kauppakeskukset ovat alkujaan lähtöisin 1800-luvun puolen välin Pariisista. Aikaisemmin asiakkaan ja myyjän välissä oli myyntipöytiä tuotteineen. Asiakkaan ja kauppiaan välillä käytiin vuoropuhelua tuotteiden ominaisuuksista ja hinnoista. Tavaratalojen myötä hintojen piti pääasiassa puhutella asiakasta, tehdä vaikutus asiakkaan ostopäätökseen. (Mäenpää, 2005, s. 182–183.)

Kauppakeskukset muuttivat asiakkaan kokemusta ostoksilla käymisestä. Perusostotarpeiden tyydyttämisen jälkeen uutena ilmiönä syntyi kauppakeskuksissa oleskelu. Oli mahdollista liikkua suuren kauppakeskuksen tiloissa ilman välitöntä verbaalisen kontaktin ottamista henkilökuntaan, tarvetta ostaa, voi vain kierrellä ja ehkä käydä kahvilassa, viihtyä. (Mäenpää, 2005, s. 183.)

Mäenpää (2005, s. 185–186) kertoo erityisesti Helsingissä sijaitsevasta kauppakeskuksesta, Itiksestä, kuinka siellä monenlaiset palvelut on saatu saman katon alle. Itikseen suunnitellut käytävät kauppoineen ovat verrannollisia Helsingin ydinkeskustan miljööseen. Itiksessä on samoja elementtejä, ”katuja” ja ”aukioita” kuin Helsingin keskustassa. Kauppakeskuksessa sijaitseva Boulevardi voidaan nähdä vastaavan Mannerheimintietä tai Piazza Helsingin Senaatintoria. (Mäenpää, 2005, s. 186.) Performanssejani tehdessäni, oli valaisevaa huomata kauppakeskusten laaja-alainen valikoima erilaisia kauppoja, kahviloita ja ravintoloita. Voisin tehdä ja hankkia niin päivittäistavaraostokset, puhelinliittymät, sähkösopimukset, pankkiasiat ja esimerkiksi vakuutukset samalla kertaa, jos vain omat resurssini siihen riittäisivät.

2.2 Käyttäytyminen ja sosiaalinen vuorovaikutus

Mielestäni ihmisten välinen mahdollisimman hyvä, vastavuoroinen ja ymmärrettävissä oleva verbaalinen ja non-verbaalinen kommunikaatio kaupallisissa puolijulkisissa tiloissa on tärkeää monestakin syystä. Koen liiketiloissa asiointiin olevan silloin oletusarvoisesti sujuvaa, muita asiakkaita sekä henkilökuntaa arvostavaa. Ihmisten oppimat käyttäytymistavat voivat häiriintyä, jos yksittäinen henkilö tai ryhmä ei toimi ennakkoon oletetulla tavalla. Tuloksena voi olla muun muassa epäkunnioittavaa käyttäytymistä ja järjestyshäiriöitä.

Ihmismielen sosiaalisuus kirjan luvussa Ihmismieli ja sosiaalinen vuorovaikutus Anssi Peräkylä ja Antti Gronow puhuvat mielen teoriasta, kyse ei ole tieteellisestä teoriasta, vaan normaalisti kehittyneen ihmisen kyvystä ymmärtää sosiaalista maailmaa. Taito suunnata huomionsa vuorovaikutustilanteessa toiseen yksilöön alkaa mahdollisesti kehittyä jo vauvaiässä. Yksilöllä olevat esimerkiksi autismin kirjoon liittyvät kehityshäiriöt voivat aiheuttaa ongelmia sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Ihmisen voi olla vaikeata muodostaa orientaatiota, suunnata vuorovaikutuksensa automaattisesti suhteessa muiden ihmisten mahdollisiin ja todellisiin reaktioihin, kun mielen teorian oppiminen ei ole toteutunut varhaislapsuudessa normaalisti. Perusmuotona inhimilliselle vuorovaikutukselle voidaan pitää sitä, että vuorovaikutustilanteessa toisen kommunikatiivisiin aikomuksiin vastaaminen tapahtuu lähes automaattisesti. (Peräkylä, 2017, s.61–63.) Voin kuvitella monenlaisten tavallisuudesta poikkeavien vuorovaikutustilanteiden olevan kokeneille kaupoissa työskenteleville asiakaspalvelijoille tuttuja. Uskon monien väärinymmärrystilanteiden johtuvan erilaisista inhimillisistä asioista, ne voivat olla havainnoinnin vääristymiä eri osapuolien välillä tai esimerkiksi erilaisista sairauksista johtuvia vajavaisuuksia sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyen.

Olen kuullut monesti puhuttavan ns. arkijärjestä, millaisia ovat hyvät toimintatavat tietyissä tilanteissa, esimerkiksi normien mukainen käyttäytyminen julkisilla paikoilla. Arkijärki rakentuu käyttäytymisalttiuksista, jotka opimme tiedostamattamme, esimerkiksi eroavaisuudet tervehtimiskulttuurissa kaupungin ja maaseudun välillä (Gronow, 2017, s. 76).

Aikuisille on kertynyt ajan myötä, lukuisten toistojen kautta tavat toimia kaupoissa, miten arjen kauppareissut toteutuvat sujuvimmin, arkinen järkeily liittyy vahvasti myös tähän. Oikea-aikainen toiminta, esimerkiksi mahdollisten tarjousten havainnointi, toteutuu kaupassa, kun kauppa on asiakkaalle tuttu ja hän on omaksunut tietyn itselleen sopivan toimintamallin kaupassa käymisessä muun muassa kaupan tiloissa liikkumiseen. (Lehtonen, 1999, s. 111–113.)

Ostoksilla käyminen on välineellistä eli kaupassa käymisellä on tarkoitus erityisesti siellä myytävien tuotteiden muodossa. Tämä välineellisyys tulee esille myös asiakkaiden välisessä vuorovaikutuksessa kaupoissa. Asiakkaiden välinen vuorovaikutus välineellistyy eli joku on toiselle enemmän hyödyksi tai haitaksi. (Lehtonen, 1999, s. 119.) Toisaalta kaupoissa käyminen voi olla erityisen tärkeä sosiaalinen tapahtuma, jos toisensa tuntevat menevät yhdessä kauppaan ja heillä on yhteisiä kiinnostuksen kohteita. Kaupassa asiointin tärkeys tulee hyvin esille yksinäisten vanhusten kohdalla, jolloin kaupassa käymisestä muodostuu erityinen tapahtuma, jonka aikana voi saada päiväänsä edes lyhyen sosiaalisen vuorovaikutustilanteen. (Lehtonen, 1999, s. 82.)

Ostoksilla käymisen luonteen voidaan nähdä muuttuneet vähitellen 1980-luvulta lähtien, kauppakeskukset muuttuivat enemmän viihtymisen paikoiksi kuin pakollisten ostosten tekemiseen tarkoitetuiksi kaupallisiksi puolijulkisiksi tiloiksi. Leikilisyys ja pelinomaisuus ovat mielestäni kiinnostavia näkökulmia kauppakeskuksista puhuttaessa, tämän näkökulman Mäenpää (2005) ottaa esiin väitöskirjassaan. Leikillä ja pelinomaisuudella Mäenpää tarkoittaa yksilöiden mentaalista roolinottoa ja mimeettistä käyttäytymistä, jolle puolijulkinen / julkinen tila muodostaa näyttämön. Suuren ihmispaljouden keskellä koettu anonymiteetti osaltaan suojaa ihmistä ottamaan oman sisäisen roolinsa. Samalla hän peilaa itseään muihin anonyymeihin, luoden oman sisäisen tarinansa kyseiseen hetkeen. Pelinomaisuuteen liittyy vahvasti sattumanvaraisuus, emme voi olla varmoja ketä kohtaamme julkisissa tai puolijulkisissa tiloissa. Leikkiin ja pelinomaisuuteen liittyvä kilpailullisuus on nähtävissä esimerkiksi alennusmyynneissä ja kirpputoreilla. (Mäenpää, 2005, s. 179, 219–220, 275.)

3 ESITYKSELLISYYS TIETÄEN JA TIEDOSTAMATTA

Julkisissa ja puolijulkisissa tiloissa, kaduilla ja kauppakeskuksissa on tavallista nähdä esitystaiteen ammattilaisia toteuttamassa monenlaisia esityksiä. Näissä tiloissa voi nähdä esimerkiksi erilaisten instrumenttien soittajia, runonlausuntaa ja sirkusteatteria. Kaduilla yleisön muodostuminen tapahtuu, kun ihmiset kerääntyvät esiintyjien ympärille kohdistuen huomionsa heihin. (Mäenpää, 2005, s. 99.) Mäenpää (2005, s. 100) käyttää nimitystä *Theatrum mundi* eli maailman teatteri, tarkoittaen sosiaalisen elämän olevan pohjimmiltaan teatteria, erityisesti puhuttaessa julkisesta kaupunkielämästä. Kadulla liikkussa toiset ovat katsojan ja toiset esittäjän roolissa, ja näin voi ylittyä julkisen tilan ns. normaali käyttäytymiskoodisto. Tästä hyvänä esimerkkinä ovat polttariseuro-
eet. Mäenpää pohtii, miten kaupunkilaisista tulee katsomisen subjektin ohella myös katseen objekteja. Toista katsellessa hänet voidaan nähdä vaatetuksen ja liikkumisen takia performatiivisena. Jokainen esittää itseään ja samalla tarkkailee muiden esitystä, olematta täysin tietoinen osallisuudestaan yhteiseen läsnäoloon. (Mäenpää, 2005, s. 95, 102–103.) Omissa performansseissani kaupallisissa puolijulkisissa tiloissa olevat ihmiset, muut asiakkaat ja kaupan henkilökunta olivat tietämättään satunnaisia tarkkailijoita vaihtuvissa ”katso-
moissa”.

Poikkeava käyttäytyminen julkisessa tilassa usein nähdään kapeakatseisesti, jos joku ei toimi normien mukaan hänen koetaan olevan mahdollisesti päihteiden vaikutuksen alaisena tai mieleltään sekaisin (Mäenpää, 2005, s. 109). Mietin tätä näkökulmaa myös omissa performansseissani, miten muut ihmiset voivat kokea toimintani. Käyttäydyin mielestäni kuitenkin rauhallisesti, muita asiakkaita ja henkilökuntaa häiritsemättä. Oma toimintani kaupallisiin puolijulkisiin tiloihin tekemiäni interventioiden aikana saattoi näyttää siltä kuin minulla olisi psyykkisiä vajavaisuuksia, etten esimerkiksi pysty nopeasti päättämään minkä leivän ostaisin, vaan käytän siihen aikaa noin tunnin, niin kuin tein yhdessä kaupassa. Mäenpää (2005, s. 108) määrittelee kaiken ei-tarkoituksellisen poikkeavan käyttäytymisen julkisessa tilassa aina esitykseksi, samalla tavalla kuin tarkoituksellinen esitys, esimerkiksi nukketeatteriesitys. Yhdessä

elintarvikekaupassa järjestelin hyllyissä olevia tuotepakkauksia, mikä voidaan ulkopuolelta tarkasteltuna nähdä leikillisenä, jopa lapsenomaisena käytöksenä.

On osittain sattumaa mitä kohtaamme, kun kävelemme kaupungin kaduilla. Vastaan voi tulla jokin odottamaton ammattimaisesti toteutettu esitys, hauskoja kohtaamisia tai epämiellyttäviä tapahtumia. Voimme tietoisesti valita mihin kauppaan haluamme mennä ja mitä siellä haluamme tehdä, mutta on kuitenkin sattumaa mitä kaikkea lopulta tapahtuu valitsemassamme kaupassa. Mahdollisuus kohdata jotain yllättävää hyvän maun rajoilla olevaa toimintaa kauppakeskuksessa, esimerkiksi polttariseurueiden esityksiä, on vähäisempää kuin kaduilla, koska kaupallisen puolijulkisen tilan omistaja voi määrätä tietyt rajoitukset sille millaista toimintaa tilassa suvaitaan. (Mäenpää, 2005, s. 122, s. 128.)

Mäenpään (2005, s. 128) mielestä kauppakeskuksen puolijulkinen tila muistuttaa käänteisesti vankilaa, eli poikkeava käyttäytyminen eristetään kauppakeskuksen ulkopuolelle. Ihmiset ovat yleisesti sisäistäneet käyttää puolijulkisia tiloja muutenkin rajatummin kuin täysin julkisia tiloja (Mäenpää, 2005, s. 289). Ymmärrän kauppakeskusten ja muidenkin puolijulkisten tilojen omistajien tarpeita rajoittaa tilojensa käyttöä esimerkiksi vaatimalla etukäteen anomuksen halusta tuottaa jotain ohjelmaa heidän tiloissaan, vaikka kyse olisi pienimuotoisestakin toiminnasta. Toteutettavasta esityksestä ilmoittaminen etukäteen on luonnollisesti tärkeää mm. puolijulkisen tilan yleisen turvallisuuden huomioimiseksi ja muiden tilan käyttäjien viihtyvyyden takaamiseksi (Allied Universal, n.d.). Tein performanssini ilman etukäteisilmoitusta kaupallisen puolijulkisen tilan haltijoille, kauppiaille. Näin toimien tavoittelin saavani luonnollisen reaktion kaupan henkilökunnalta ja mahdollisesti satunnaisilta asiakkailta normeja rikkovaan toimintaani liittyen.

3.1 Julkisiin ja puolijulkisiin tiloihin suunniteltuja performansseja, flashmob ja interventio

Erilaisissa puolijulkisissa ja julkisissa tiloissa kuten kauppakeskuksissa ja kaduilla on tehty yllätyksellisiä ryhmäesityksiä, joista käytetään yleisesti nimitystä flashmob (suom. äkkiryhmä) (YLE SAVO, 2011). Äkkiryhmäesityksen järjestäjät suunnittelevat tapahtumansa ennakkoon, samalla hakien halukkaita osallistujia äkkiryhmäesitykseen esimerkiksi hyödyntämällä digitaalisia medioita ja muita viestintäkanavia. Äkkiryhmäesitykseen osallistuu ryhmä (satojakin) ihmisiä ennakkoon sovituissa paikoissa tietynä ajankohtana. Kestoltaan äkkiryhmäesitykset ovat usein enintään muutaman minuutin pituisia. Äkkiryhmäesityksille on ominaista yllätyksellisyys (muille kuin esiintyjille), osallistavuus, arkitiiniin rikkominen julkisissa tai puolijulkisissa tiloissa, paikkasidonaisuus, kehoisuus, leikkisyys, poliittisuus, yhteiskunnallisen keskustelun haastaminen, esityksen tallennus (yleensä videoiden / valokuvaten) digitaalisia medioita varten. (Albacan, 2014, s. 13–14; Walker, 2013.) Ensimmäinen nykyaikainen äkkiryhmäesitys tapahtui Manhattanilla New Yorkissa vuonna 2003 (Albacan, 2014, s. 8). Äkkiryhmäesityksissä voidaan nähdä samankaltaisia kulttuurillisia elementtejä esimerkiksi osallistavuus, yhteisöllisyys, performanssien energisyys ja tieteidenvälisyys, kuin 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä vaikuttaneessa dadassa, eurooppalaisessa avantgarde -liikkeessä (Albacan, 2014, s. 9–10). Yksi esimerkki kantaaottavasta ja poliittisesti motivoituneesta äkkiryhmäesityksestä nähtiin Tukholmassa vuonna 2013 (Albacan, 2014, s. 14). Kyseisellä äkkiryhmäesityksellä haluttiin antaa tuki mielenosoitukselle mikä järjestettiin Taksim Square -aukiolla Istanbulissa Turkissa. Mielenosoituksen tavoitteena oli estää poliitikkojen suunnitelmat hävittää Istanbulin ainoa julkinen puisto. (Shafak, 2013; Occupygezistockholm, 2013.)

Suomalainen kuvataiteilija Pilvi Takala on tehnyt lukuisia performansseja, joita hän on kutsunut myös interventioiksi julkisiin ja puolijulkisiin tiloihin sekä erilaisiin rajattuihin yhteisöihin. Performansseissaan Takala on tutkinut mm. yhteisöjen sisäisiä vuorovaikutustapoja, kirjoittamattomia sääntöjä, normeja. Takala on kertonut haluavansa kyseenalaistaa normeja, jotka vaikuttavat arkielämäämme. Häntä kiinnostaa kuinka normeja voi olla noudattamatta, voiko niitä

laajentaa tai muuttaa, miten niistä voidaan neuvotella. (Collins, 2023.) Vuonna 2008 valmistunut teos *The Trainee* on yksi Takalan tunnusetuimmista interventioista hänen 2000-luvun tuotannostaan (Collins, 2023). *The Trainee* teoksessa Takala tutki Helsingissä sijaitsevan konsulttifirma Deloitteen sisäisiä sanomattomia normeja tekeytymällä harjoittelijaksi. Tämä oli ensimmäinen kerta, kun Takala tutki normeja yhteisön sisältä päin. Hän ei ollut kysynyt keneltäkään lupaa interventioihin, joita hän oli aikaisemmin tehnyt, esimerkkinä teos *Real Snow White*. (Spencer, 2016, s. 2; Takala, 2009.) *The Trainee* ja *Real Snow White* käsitelivät myös suostumusta ja etuoikeutta, samoin kuin hänen aiemmatkin interventionsa, mitä on lupa tehdä ja kenellä on oikeus sanella normit. Pilvi Takalan teos *Close Watch* on rakenteeltaan laaja-alaisempi kuin hänen aiemmat teoksensa. *Close Watch* julkaistiin Suomen paviljongissa Venetsian Biennaalissa vuonna 2022. Takala työskenteli kuusi kuukautta suomalaisessa Securitas -turvapaalveluyrityksessä. Vain yrityksen ylin johto tiesi hänen taustansa ja tarkoituksensa tutkia yrityksen sisäisiä läpinäkymättömiä toimintamalleja ja normeja, jotka osaltaan vaikuttavat hallinnan ja voimankäytön kohteena oleviin kansalaisiin sekä turvapaalveluyrityksen työilmapiiriin. Takala koki *Close Watch* teosta tehdessä monesti voimakasta ahdistusta ja epämu-kavuutta, osaltaan työyhteisön sisäisen ahdasmielisen kommunikaation takia ja toisaalta haastavien eettisten kysymysten noustessa pintaan työskentely-kuukausiensa aikana. (Collins, 2023; Fullerton, 2023; McLean, 2022; Takala, 2022.) *The New Yorkerin* haastattelussa Pilvi Takala (Collins, 2023) kertoo pystyvänsä menemään yli häpeän ja nöyryytyksen tunteen interventioita tehdessään, vaikka kokeekin näitä tunteita taidetyöskentelynsä ulkopuolella niin kuin kuka tahansa muukin esimerkiksi ystäviensä seurassa.

Opinnäytetyöni taiteellista osuutta tehdessäni koin monesti häpeän ja syyllisyyden tunteita, kun tein interventioita kaupallisiin puolijulkisiin tiloihin. En toiminut normien mukaan näissä tiloissa, en edes kysynyt lupaa kauppiailta interventioihini. Yhtenä päivänä tein intervention suureen sisustustavarataloon Tampereella. Siellä kehitin mieleeni toimittajan roolin, toimittaja, joka tekee lehtijuttua kohtuuhintaisesta sisustamisesta. Käyttäytymiselläni en kuitenkaan tietoisesti tuonut mieleni kehittämää roolia kenelläkään näkyväksi. Sisäinen toimittajan roolini osaltaan poisti häpeän ja syyllisyyden tunnetta mielestäni,

pystyin keskittymään käsikirjoitukseeni, miten haluan käyttäytyä kyseisessä liiketilassa ja mitä haluan sillä saavuttaa.

Suomen ulkopuolella Pilvi Takalan interventioita on verrattu mm. Andrea Fraserin ja Adrian Piperin taiteelliseen työskentelyyn, nuori nainen tutkii ja rikkoo yhteiskunnan sosiaalisia normeja performansseissaan (Lange, 2012). Yhdysvaltalainen taiteilija Mierle Laderman Ukeles toi julkisissa ja puolijulkisissa performansseissaan yhteiskunnan perusylläpitotyöt kuten jätehuollon, ja siellä työskentelevät ihmiset näkyviksi, ilman heitäkään yhteiskunta ei toimisi. Ukeles pesi mm. Wadsworth Atheneum -museon portaita koko museon aukio-oloajan vuonna 1973. Ukeles loi uutta näkemystä performanssitaitteeseen, osoittaen samalla voimakasta kritiikkiä yhteiskunnan epätasa-arvoa kohtaan, miten naiset vastaavat suuresta osasta kodin ja kodin ulkopuolisen yhteiskunnan ylläpitotöistä, myös museoissa, jotta taideteokset voivat tulla nähdyiksi. (WikiArt, n.d.; Smarthistory, 2018.)

Helinä Hukkataival on yksi pitkän uran tehneistä suomalaisista kuvataiteilijoista, pääalueinaan media- ja performanssitaide. Hukkataival on tehnyt performansseissaan myös interventioita julkisiin tiloihin. Ei milloinkaan laiskana nimisessä performanssissa Hukkataival teki interventioita kaduille, hän istui penkeillä ja leikkasi valkoista miesten paitaa matonkuteiksi. Hukkataipale mielellään yhdistele performanssia, videota, valokuvaa ja installaatiota teoksissaan. (AV-arkki, n.d.; Hukkataival, n.d.)

Todellisuuden tutkimuskeskus (TTK) on vuonna 2001 perustettu esitystaiteen ammattilaisista koostuva kollektiivi, jonka toiminta levittäytyy Helsingistä käsin ympäri Suomea aina ulkomaille asti. TTK työskentelee teatterin ja performanssitaiteen välimaastossa, tämä ”välimaastoalue” on 2000-luvulla nimetty esitystaiteeksi. Esityksiä tekemällä TTK:n tarkoitus on havainnoida, kyseenalaistaa ja uudistaa todellisuutta. TTK:n esitykset tapahtuva esitystilojen ulkopuolella mm. kaduilla, metsissä, työpaikoilla ja festivaaleilla. Yksi esimerkki interventiosta julkiseen tilaan on Kontallaan katuperformanssi, missä kuljetaan nelinkontin tietty ennalta määritelty reitti. Kontallaan performanssin synty ajoittuu vuoteen 2007. Nyt vuonna 2024 tämä poliittinen performanssi tulee uudelleen

näkyväksi useampana performanssitapahtumana Helsingissä, siihen myös toivotaan ihmisiä osallistumaan, etukäteisilmoittautumisen kautta. Ensimmäisessä performanssissa on tarkoitus ottaa kantaa hoiva-alan ammattilaisten ja hoivaa tarvitsevien puolesta. (Todellisuuden tutkimuskeskus, 2024; Todellisuuden tutkimuskeskus, n.d.)

4 PERFORMANSSIEN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS

Valokuvan, videon, audion ja niiden editoimisen luomat mahdollisuudet luovan sisällön tuottamiseen ovat kiinnostaneet minua lapsuudesta lähtien. Kuvataidekoulussa 1990-luvulla tutustuin ensimmäinen kerran animaatioon, vhs-videokameralla tallensimme ruutu kerrallaan muovailuvahasta tekemiemme hahmojen seikkailuja. Viimeisen kymmenen vuoden aikana valokuva, video ja audio ovat olleet keskeisimpiä ilmaisumuotojani taiteessani. Koin luontevana valita videon yhdeksi ilmaisumuodoksi opinnäytetyön taiteelliseen osuuteen.

Valitsin erilaisista puolijulkisista tiloista kaupalliset puolijulkiset tilat, koska näissä tiloissa tilan haltijalla on suurempi tarve vaikuttaa asiakkaan käyttäytymiseen kuin ei-kaupallisissa puolijulkisissa tiloissa. Kaupallisissa puolijulkisissa tiloissa jo lähtöasetelma luo enemmän jännitettä asiakkaan ja henkilökunnan välille, mikä on kiinnostavaa opinnäytetyöni teeman näkökulmasta. Kirjastoissa henkilökunnalla ei ole painetta saada asiakasta lainaamaan kirjaa tai muuta kirjastosta saatavilla olevaa aineistoa ja palvelua. Kaupallisten puolijulkisten tilojen yrityksillä on tarve saada myydyksi tuotteitaan mahdollisimman paljon. Henkilökunnan pyrkimys on saada asiakas vakuuttuneeksi, tarvittaessa verbaalisin tai non-verbaalisin keinoin, tietyn tuotteen tarpeellisuudesta asiakkaan elämässä. Muuttuuko toimintani tulevissa performansseissa häiritseväksi kaupan henkilökunnalle tai muille asiakkaille, välittykö tämä mahdollinen negatiivinen ilmapiiri minulle? Voinko saada hiljaisesti hyväksytyksi normeja rikkovan käyttäytymiseni, kun kommunikoin ystävällisesti huumorinkin avulla samassa tilassa olevien ihmisten kanssa?

Opinnäytetyön taiteellisen osuuden aihio syntyi taidekoulun videokurssilla tekemästäni videoteoksesta syksyllä 2022. Opinnäytetyöni videoteoksessa Laaticon toisella puolella olen osittain käyttänyt videokurssin aikana kaupallisiin puolijulkisiin tiloihin toteuttamiani ja dokumentoimiani interventioita. Syksyllä 2022 tekemäni interventiot olivat aikasidonnaisia. Mietin ennakkoon, miten käyttämäni ”odotettua” pitempi aika esimerkiksi kaupan leipäosastolla vaikuttaa sosiaaliseen vuorovaikutukseen muiden asiakkaiden tai henkilökunnan

kanssa. Tein näitä ensimmäisiä interventioitani kaupallisiin puolijulkisiin tiloihin Porissa. Olin mm. elintarvikemarketissa tunnin ajan leipähyllysten tuotteita katselemassa, en siis koskenut leipäpakkauksiin. Tutkin kymmeniä erilaisia leipomotuotteita katseellani, jälkeenpäin minusta tuntui kuin olisin ollut laboratoriossa ja tehnyt tarkkoja näköhavaintoja objektien yksityiskohtien ominaisuuksista. Tarkoitukseni oli havainnoida tilannetta ja ympärillä olevien ihmisten reaktioita, kun asiakkaan eli minun käytökseni ei ole ennalta odotettua tietyssä tilanteessa. Mietin miten kaupan henkilökunta reagoisi toimintaani, saanko rauhassa valita, minkä leivän ostan vai tuleeko asiakaspalvelija puuttumaan tilanteeseen jollain tapaa. Lopulta vain kaksi kertaa yksi asiakaspalvelija tuli kysymään avun tarpeestani, muuten minun toimintaani ei puututtu kyseisessä elintarvikemarketissa. Yritin huumorin avulla luoda rennon tunnelman, kun olin yhden henkilökunnan jäsenen kanssa verbaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Toivoin, ettei poikkeuksellinen tilanne muodostuisi tapaamalleni asiakaspalvelijalle liian vaikeaksi käsitellä siinä hetkessä. Tällaisessa tilanteessa henkilökunnalle voi tulla mieleen, että asiakkaan käytös johtuu esimerkiksi sairaudesta tai jostain muusta syystä asiakkaan on vaikeaa tehdä päätöksiä. Muun muassa erilaiset psykiatriset sairaudet voivat aiheuttaa tämän tyyppistä käytöstä, ihminen näyttäisi kuin ajatuksiin vaipuneelta (Rovasalo, 2021).

Erityisen kiinnostavaa tekemissäni interventioissa kaupallisiin puolijulkisiin tiloihin oli minun eli asiakkaan ja asiakaspalvelijan välinen kommunikaatio, dialogi ja nonverbaalinen viestintä. Nonverbaalinen viestintä oli kaikissa tekemissäni interventioissa keskeisessä asemassa.

Nonverbaalinen viestintä muodostuu mm. katseista, liikkeistä ja äänistä. Se voidaan jakaa kolmeen pääalueeseen: näkyvään, audittiiviseen ja näkymättömään kommunikaatioon. Näkyvä kommunikaatio (mm. kehon liikkeet, eleet, vaatetus, ihmisten välinen etäisyys) on merkityksellisin näistä kolmesta pääalueesta, koska se on helposti havaittavissa. (Leathers, 1997, s.13, 52–53, 68–69, 158–159.)

Katseellani oli tärkeä osuus kommunikoidessani kaupallisissa puolijulkisissa tiloissa, erityisesti ruokakaupassa ja apteekissa, missä tutkin katseellani

erilaisia tuotteita ajallisesti kauan. Ihmisten välisessä kommunikaatiossa katseella on monia tehtäviä. Katse on tiedostamattakin mukana mm. tiedon etsinnässä, viestimisessä ja läheisyyden ilmentämisessä (Argyle ym., 1981, s. 283–285).

4.1 Teoriat, skenaariot ja asiakastyypit

Taideteoksen toteuttamisessa suunnittelu on mielestäni koko työskentelyprosessin kannalta todella tärkeä vaihe. Ilman hyvää suunnitelmaa konkreettinen teoksen tekeminen ei onnistu halutulla tavalla tai taideteos ei välttämättä valmistu ollenkaan. Hyödynsin suunnitelmissani jo aiemmin syksyllä 2022 tekemiäni interventioita. Performansseissani toteutan kolme erilaista skenaariota normeja rikkovasta asiakkaasta. Normeja rikkova käyttäytyminen eroaa yhteiskunnan odottamasta keskimääräisestä käyttäytymisestä kaupallisessa puolijulkisessa tilassa. Nämä itse kehittämäni ja performansseissani toteuttamani kolme asiakastyyppeä pohjautuvat Mäenpään (2005) väitöskirjaan. Käytän kehittämistäni asiakastyypeistä nimiä: passiivinen asiakas, aktiivinen asiakas ja elämyshakuinen asiakas.

4.1.1 Passiivinen asiakas

Supermarketit ja kauppakeskukset ovat osaltaan muokanneet ihmisten suhdetta myytävillä oleviin tuotteisiin. Pienissä kaupoissa tai esimerkiksi toreilla myyjän ja ostajan välille syntyy helpommin dialogia kuin isoissa marketeissa. Pienissä kaupoissa asiakkaalla on parempi mahdollisuus kysyä myyjältä tuotteista ja mahdollisesti neuvotella tuotteen hinnasta. Kommunikointi kaupan henkilökunnan kanssa lähes loppui isojen markettien myötä, kun tuotteiden hinnat tulivat näkyville pakkauksiin. Tämä tapahtui päivittäistavara-kauppojen uudistuessa 1960-luvulta alkaen. Asiakkaan suhde tuotteisiin muuttui passiivisemmaksi. (Mäenpää, 2005, s. 183–184) Passiivinen asiakas -skenaariossa interventioni kahdessa liiketilassa, kummassakin kesti noin yhden tunnin. Katselin tuotteita, en koskenut niihin, yritin päästä mielessäni mahdollisimman

lähelle passiivisuuden tunnetta suhteessa ympärilläni oleviin tuotteisiin. Näistä kahdesta interventtiosta kerron enemmän alaluvussa 4.3.

4.1.2 Aktiivinen asiakas

Asiakkaiden fyysinen aktiivisuus myös lisääntyi, kun tuotteiden hinnat olivat nähtävillä pakkauksissa tai hyllyjen reunoissa. Tämä osaltaan mahdollisti sen, että asiakkaat saattoivat vapaasti kierrellä, oleskella isoissa marketeissa. (Mäenpää, 2005, s. 183)

Yleensä elintarvikekaupassa toimin itselleni ominaisen kaavan mukaan. Kierrän tarpeen mukaan tietyt alueet alkaen vihanneksista ja hedelmistä. Etsin mahdolliset tarjoukset ja ostan melkein aina ne samat tuotteet. Liikun ja poimin tuotteita ostoskoriin, olen päämääräorientoitunut asiakas. Tarkoitukseni oli tässä skenaariossa lisätä asiakkaan toiminnallisuutta, olla jopa avuksi kaupan henkilökunnalle. Koen mielihyvää, kun tuotteet ovat oletetussa hyvässä järjestyksessä kaupan hyllyillä. Päätin hieman järjestellä elintarvikekaupan hyllyillä olevia tuotteita. Aktiivinen asiakas on vastakohta passiiviselle asiakkaalle, ainakin asiakkaan fyysisen aktiivisuuden näkökulmasta näissä skenaarioissa. Verbaalinen kommunikointi henkilökunnan kanssa oli vähäistä elintarvikekaupoissa tässä skenaariossa, lähinnä tervehdyksiä ja niitäkin monesti vain kassalla.

4.1.3 Elämyshakuinen asiakas

Elämyshakuisen asiakkaan -skenaariossa valitsin performanssieni tiloiksi sisustusalan kauppoja, joihin on tehty myytävillä olevista tuotteista erilaisia esittelytiloja mm. olohuoneita, keittiöitä ja makuuhuoneita. Ajattelin viedä tuolien, sohvien ja myös esittelytilojen kokeilua askeleen pidemmälle kuin vain esimerkiksi istua hetken jollain myytävillä olevista tuoleista. Koin tilanteet aluksi hieman haastavina, kun en ollut tottunut toimimaan tällä tavalla kyseisissä kaupallisissa puolijulkisissa tiloissa. Käytin aikaa noin puolesta tunnista reiluun tuntiin jokaisessa tämän skenaarion liiketilassa.

Passiivinen asiakas, aktiivinen asiakas ja elämyshakuinen asiakas lomittuvat osin toisiinsa. Järjestellessäni elintarvikekaupan hyllyillä olevia tuotteita koin samalla etäiseksi kaupan henkilökunnan, vaikka joku heistä olikin välillä fyysisesti minun lähelläni. Kommunikointini henkilökunnan kanssa oli pääosin vähäistä, lähinnä satunnaisia katseita, verbaalista dialogia ei niissä hetkissä syntynyt. Passiivisuus voidaan nähdä aktiivisen asiakkaan -skenaariossa kommunikaation vähäisyytenä suhteessa elintarvikekaupan henkilökuntaan tai muihin asiakkaisiin, tai jopa haluna olla kommunikoida minun, poikkeuksellisesti käyttäytyvään asiakkaaseen. Ollessani passiivisen asiakkaan roolissa aktiivisuutta tapahtui kuitenkin kehossani ja mielessäni koko ajan. Kävellessäni muutaman metrin matkaa edestakaisin erilaisia vitamiinipurkkeja sisältävän hyllyn edessä, myös käteni ja pääni liikkuvat katsellessani erilaisia tuotteita. Koen olleeni myös koko ajan läsnä suhteessa ympäristööni, valmiina reagoimaan sen muutoksiin, vaikka objektiivisesti tarkasteltuna saatoin näyttäytyä omiin ajatuksiini vajonneelta. Elämyshakuinen asiakas -skenaariossa on passiivisen asiakkaan ja aktiivisen asiakkaan piirteitä. Olin välillä hyvin uppoutunut kirjoittamaan, jopa passivoituneesti, kannettavalla tietokoneella, kuitenkin usein aktiivisesti tavoittelin dialogia asiakaspalvelijoiden kanssa. Monesti ilmaisin itseäni kehollisesti enemmän kuin aktiivisen asiakkaan -skenaariossa.

4.2 Käytännön toteutuksen suunnittelua, eettisiä näkökulmia ja testejä

Tein kotona muutamia kokeiluja tulevia interventioita varten. Interventioiden tallennus piti suunnitella hyvin, että saisin mahdollisimman paljon riittävän hyvää materiaalia opinnäytetyöhöni kokonaisuudessaan ja erityisesti videoteokseen, opinnäytetyöni taiteellisen osuuden toteuttamiseen. Käytin interventioiden dokumentointiin kahta älypuhelinta (valokuvia ja videoita tallentaen), erillistä audio-tallenninta, kannettavan tietokoneen web-kameraa, tekstin kirjoittamista kannettavalla tietokoneella ja pientä kypäräkameraa (action-kamera). Kypäräkameran kiinnitin ranteeseeni, että saisin monipuolisesti erilaisia kuvakulmia tallennetuksi. Tavoitteeni oli saada tallennettua tilanteita missä minut nähdään ja kohdataan ”keskimääräisenä” asiakkaana tekemässä ostoksia. Sen takia pyrin toteuttamaan tallennukset huomaamattomasti. En kertonut

kaupallisiin puolijulkisiin tiloihin tekemistäni interventioista etukäteen enkä jälkikäteen valitsemieni kauppojen henkilökunnalle.

Olen miettinyt omaa vastuutani audio-visuaalisesta tallentamisesta kaupallisissa puolijulkisissa tiloissa koko opinnäytetyön tekemisen ajan. Voinko tallentaa henkilökunnan puhetta, videoida ja valokuvata liiketiloissa? Mitä tallennan ja miten voin näitä tallennuksia käyttää videoteoksessani?

Liiketilat (kaupalliset puolijulkiset tilat) ovat yleisiä paikkoja. Nämä tilat ovat yleisölle avoinna tiettyinä ajankohtina. (JL 27.6.2003/612, 1 luku 2 §.) Liiketoimissa tekemäni audiovisuaaliset tallennukset eivät olleet Suomen laissa määriteltä salakatselua tai salakuuntelua (RL 19.12.1889/39, 24 luku 5 §, 6 §). Kaupalliset puolijulkiset tilat ovat kuitenkin ns. harmaata aluetta audiovisuaalisen tallentamisen suhteen. Yrityksen omistaja voi kieltää esimerkiksi valokuvaamisen toimitilassaan, mutta ei voi sitä estää Suomen lain mukaan. Kuvaaja voidaan pyytää poistumaan toimitilasta, mutta kuvaajan ei tarvitse antaa tallenteitaan pois. Yleisesti voidaan pitää hyvänä tapana, että kaikenlaiseen audiovisuaaliseen tallentamiseen pyydetään etukäteen lupa yrityksen omistajalta. Pitää myös huomioida missä yhteydessä tallenteita julkaistaan yleisesti nähtäviksi. Yleissääntönä voidaan pitää, että kaupallisissa puolijulkisissa tiloissa otettuja valokuvia, videoita ja audiotallenteita voidaan julkaista, jos tallenteilla esiintyvät henkilöt ovat asiallisessa kontekstissa ja heidän yksityisyyttään ei loukata. Suomessa valokuvaaminen, videointi ja audiotallennus julkisilla paikoilla on huomattavasti sallivampaa kuin monissa muissa maissa. (Lehtinen, 2019; Ruuska, 2018, s. 42.)

Tavoitteenani oli tehdä audiovisuaaliset tallennukset ja koko tallennetun materiaalin editointi niin, että videolla ja valokuvissa näkyvät tai audiolla kuuluvat ihmiset tulisivat olemaan asiallisessa kontekstissa kaupallisessa puolijulkisessa tilassa, yksityiselämää loukkaamattomasti. Kaupoissa käymäni dialogi asiakaspalvelijoiden kanssa oli neutraalia ja tarkoitukseni oli luoda huumorin avulla tilanteisiin rento ilmapiiri. Tavoitteenani oli saada mahdollisimman luontevia ns. tavallisia kohtaamisia kauppojen henkilökunnan tai muiden paikalliolijoiden kanssa. Tarkoitukseni oli välttää avoimet ristiriitatilanteet

asiakaspalvelijoiden ja mahdollisten järjestyksenvalvojen kanssa interventioiden aikana. Olisin kertonut todellisen syyn interventioihin eli taideteoksen tekeminen opinnäytetyötäni varten, jos käyttäytymiseni olisi johtanut odottamattomiin vaikeisiin tilanteisiin esimerkiksi vartijan tai kaupan henkilökunnan kanssa.

Tein interventioita kolmeen kaupalliseen puolijulkiseen tilaan Porissa loppuvuodesta 2022. Sain näistä interventioista kokemusta ja innostusta jatkaa normien tarkastelua, jos rikon normeja hienovaraisesti niin miten se vaikuttaa asiakkaan ja henkilökunnan väliseen vuorovaikutukseen tai muihin asiakkaisiin. Joulukuussa suunnittelin erilaisia skenaarioita asiakastyypeistä, joista jo kerroin aikaisemmin. Kokeilin erilaisia teknisiä toteutusvaihtoehtoja interventioiden tallentamiseen. Testasin kotona älypuhelimien tarjoamia mahdollisuuksia videointiin näissä interventiossa. Kannettavan tietokoneen web-kameran käyttöä harjoittelin etukäteen, kuinka saan huomaamattomasti tallennettua yhtä aikaa kannettavan tietokoneen näytöltä tekstin kirjoittamista ja samalla kasvojeni web-kameran kautta. Lisäksi oli selvitettävä ja testattava, kuinka saan kiinnitettyä kypäräkameran ranteeseeni ja piilotettua sen takkini hihan alle. Lopulta useiden toteuttamiskelpoisten variaatioiden jälkeen löysin sopivan yhdistelmän erilaisten tallentimien yhteiskäyttöön interventioiden aikana. Käytin kahta älypuhelimia, kannettavaa tietokonetta, erillistä audiotallenninta ja kypäräkameraa interventioiden dokumentointiin, joita tein syksyllä 2022 ja alkuvuodesta 2023. Kirjoitin myös tietyissä liiketiloissa kannettavalla tietokoneellani tekstejä sen hetkisistä havainnoistani ympärilläni ja omista psyykkisistä ja fyysisistä tuntemuksistani. Kirjoittaminen voidaan nähdä osaksi interventioiden dokumentointia. Tein sopivan tarkat käsikirjoitukset interventioihin. Käsikirjoitukseen jätin varaa improvisaatiolle. Yhtäkkiä voi tapahtua jotain odottamatonta, esimerkiksi jostain syystä en pääsekään tietylle osastolle elintarvikekaupassa. Joulukuussa 2022 tein pari testi-interventiota kahteen liiketilaan Tampereella, jotta olisin mahdollisimman valmiina toteuttamaan uusia käsikirjoittamiani interventioita tammi-helmikuussa 2023.

4.3 Interventioita kaupallisiin puolijulkisiin tiloihin

Opinnäytetyöni taiteellisessa osuudessa toteutin videoteoksen, mikä sisältää dokumentaatioita syksyllä 2022 ja tammi-helmikuussa 2023 tekemistäni interventioista. Interventioita toteutin Porissa, Tampereella ja Helsingissä, yhteensä yhdeksään kaupalliseen puolijulkiseen tilaan. Valitsin liiketilat niin, että saisin mahdollisimman hyvin toteutettua passiivisen, aktiivisen ja elämyshakuisen asiakkaan -skenaariot. Yhden intervention kesto vaihteli asiakastyypin ja intervention kohteen eli kaupallisen puolijulkisen tilan mukaan noin alle puolesta tunnista reiluun tuntiin.

4.3.1 Porissa

Aikaisemmin olen jo hieman kertonut kuinka tein syksyllä 2022 interventioita Porissa. Elintarvikekaupassa, apteekissa ja kauppakeskuksessa rikoin tottuja normeja, miten näissä liiketiloissa olisi suotavaa toimia. Näissä interventioissa olin passiivisen asiakkaan roolissa. Päätökseni ajasta, kuinka pitkään olen näissä liiketiloissa, syntyi kokemukseni ja tavoitteeni pohjalta. Ajattelin, että yksi tunti on näihin interventioihin riittävästi, kun minulla ei ole aikaisempaa kokemusta tämän tyyppisistä performansseista, ja saisin mahdollisesti kuitenkin riittävästi vastetta normeja rikkovalle käytökselleni elintarvikekaupan ja apteekin henkilökunnalta ja mahdollisesti muilta asiakkailta. Käytin elintarvikekaupassa aikaa noin yhden tunnin leipähyllysten edessä leipäpaketteja katseellani tutkien. Ensimmäinen 15 minuuttia leipäpakettien edessä tuntui vaikealta, ajattelin, että nyt pitäisi siirtyä jo eteenpäin seuraaville tuotealueille. Mitä pidempään tutkin leipäpaketteja katseellani, sitä enemmän muut asiat ympärilläni tuntuivat etäännyvän tietoisesta ajattelustani. Koin tilanteen tunnetasolla vastaavan jotain sellaista, mitä olen kokenut meditoidessani, tosin ruokakaupassa en ollut silmät kiinni ja olin valmiina reagoimaan ympärilläni ja mielesäni tapahtuviin muutoksiin. Elintarvikekaupassa minulla oli huomattavasti enemmän tilaa liikkua, kun apteekissa, missä oli selkeästi ahtaampaa pienemmästä liiketilasta ja asiakkaiden määrästä johtuen.

Apteekissa katselin erilaisia vitamiinivalmisteita noin yhden tunnin, 2–3 metrin levyisen hyllyn edessä hitaasti liikkuen, välillä olin seisoma-asennossa ja välillä kyykyssä. Suurimman osan tästä tunnista en koskenut yhteenkään tuotteeseen, vasta etukäteen määrittelemäni ajan lopussa otin yhden vitamiinipakkauksen hyllystä ja menin kassalle maksamaan sen. Psyykkiset ja fyysiset tuntemukseni olivat osaltaan hyvin erilaisia näiden kahden intervention aikana. Asiakaspalvelijat tulivat nopeasti kysymään avun tarpeestani, kun olin astunut sisälle apteekkiin. Useamman kerran he halusivat tarjota apuaan. Tämä on hyvin ymmärrettävää, koska apteekeille vapaakauppatuotteet muodostavat merkittävän osan niiden tuloista (Pietiläinen, 2020). Elintarvikekaupassa sain rauhassa katsella leipäpaketteja pidempään, vain yhden asiakaspalvelijan kanssa olin verbaalisessa kommunikaatiossa, ja hänenkin kanssa vain kaksi kertaa.

4.3.2 Tampereella

Tein yhden elämishakuinen asiakas -skenaarion sisältävistä interventioista Tampereella sijaitsevaan suureen sisustustavarataloon tammikuussa 2023. Astuin sisälle sisustustavarataloon yhtenä arkipäivänä aamupäivällä, ruuhkaa sisätiloissa ei silloin ollut. Halusin erityisesti saada verbaalisen kommunikoinnin aikaiseksi henkilökunnan kanssa, ja se onnistuisi todennäköisesti parhaiten ruuhka-aikojen ulkopuolella. Kerroin jo alaluvussa 3.1 häpeän tunteesta mitä koin tehdessäni interventioita, tunteesta mitä koin myös sisustustavaratalossa. Sain häpeän kokemisen tunnetta poistettua mielestäni, kun kehitin ajatuksen toimittajasta, joka tekee lehtijuttua kohtuuhintaisesta sisustamisesta, otin sisäisen toimittajan roolin. Tämä vapautti mieltäni, pääsin paremmin toteuttamaan laatimaani käsikirjoitusta elämishakuisen asiakkaan -skenaarion. Istuin erilaisilla tuoleilla ja sohvilla. Työskentelin, kirjoitin kannettavalla tietokoneella tuntemuksistani käsillä olevasta hetkestä monissa esittelytiloissa. Keittiöitä, olohuoneita, makuuhuoneita, lastenhuoneita, monia olotiloja koin myös mielessäni. Pari kertaa pääsin luontevasti keskustelemaan henkilökunnan kanssa. Kyselin myytävillä olevista tuotteista niin kuin yleensä on tapana kysellä, ”Onko tämä tuoli saatavilla muissa värisävyissä?”, ”Onko sohvot

vielä alennuksessa?” jne. Esittelykeittiön pöydän ääressä kirjoitin kannettavalla tietokoneella sen hetkistä ajatuksistani. Tietyssä vaiheessa oltuani sisustustavaratalossa jo puolisen tuntia tapahtui sama kuin passiivisen asiakkaan -skenaariossa, kun kirjoitin ajatuksistani koin vähitellen toimintani luonnolliseksi, normien mukaiseksi. Tällä tavalla kuuluukin tarkastella ja kokeilla tuotteita ennen niiden mahdollista ostamista.

Olin ystävällinen sisustustavaratalon henkilökunnalle. Yritin luoda huumorin sävytteisen tunnelman kokeillessani työskennellä erilaisissa esittelyhuoneissa. Yhdessä esittelyhuoneessa henkilökunnan jäsen jopa toivoi minun laskevan kannettavan tietokoneeni ”olohuoneen” pöydälle. Lyhyt muutaman lauseen dialogi hänen kanssaan loi minulle tunteen, että olen tervetullut juuri näin, kannettavan tietokoneen kanssa kokeilemaan erilaisia myynnissä olevia tuotteita. Minulle ei välittynyt, että käyttäytymiseni olisi herättänyt tapaamissani henkilökunnan jäsenissä outouden tunnetta.

4.3.3 Helsingissä

Käytin aktiivisen asiakkaan ja elämyshakuisen asiakkaan -skenaarioiden toteuttamiseen elintarvikekauppoja, sisustuskauppoja ja kulutuselektroniikkaa myyviä kauppoja helmikuussa 2023 Helsingissä. Toteutin interventiot liiketiloihin kahden peräkkäisen päivän aikana. Hyvien joukkoliikenneyhteyksien avulla pystyin liikkumaan liiketilojen välillä nopeasti.

Aktiivisen asiakkaan -skenaariossa toteutin interventiot elintarvikekauppoihin. Monesti tuotteet ovat hyllyn takaosassa, kun asiakkaat ottavat tuotteen, mutta eivät vedä taaempaan olevia tuotteita kohti hyllyn etuosaa. Tämä työ yleensä ajatellaan kuuluvaksi kaupan henkilökunnalle, eli tuotteiden järjestäminen asiakkaita parhaiten palveleviksi muodostelmiksi. Järjestelin hyllyillä olevia tuotteita, vedin hyllyn takaosassa olevia tuotteita hyllyn etuosaan. Voi sanoa, että jopa autoin kaupan henkilökuntaa toimiessani tällä tavalla. En päättänyt etukäteen, kuinka paljon käytän aikaa hyllyjen järjestämiseen, ainakin vajaan puolituntia sain toimia mieleni mukaan, kukaan ei puuttanut tilanteeseen.

Elintarvikekaupoista ostin pari tuotetta, kun olin mielestäni valmis hyllyillä olevien tuotteiden järjestelyssä. Ostamalla edes hieman tuotteita toivoin vierailuni elintarvikekaupoissa voivan edes jossain määrin näyttää luonnolliselta, vaikka en käyttäytynyt täysin normien mukaan.

Elämyshakuisen asiakkaan -skenaarion toteutin kahteen sisustuskauppaan Helsingissä, jotka myivät mm. erilaisia pöytiä, tuoleja, sohvia, sänkyjä ja hyllyjä. Sain toimia vapaasti molemmissa sisustuskaupoissa, käsikirjoitukseni mukaan, kokeilin erilaisia tuoleja, sohvia ja pöytiä. Kirjoitin kannettavalla tietokoneella sisustuskaupoissa tuntemuksistani mitä koin kyseisissä hetkissä. Toisessa sisustuskaupassa minua ei tultu palvelemaan, kysymään avun tarpeistani. Jälkimmäinen sisustuskauppa antoi minulle huomattavasti enemmän, henkilökunnan jäsen päästi minut jopa sisustussuunnittelijan toimipisteelle kokeilemaan poissa olevan henkilökunnan jäsenen sähkösäätöistä pöytää. Laskin pöydälle läppäriäni ja hetken juttelin minua auttavan asiakaspalvelijan kanssa sähkösäätöisen pöydän ominaisuuksista. Olin ainoa asiakas tässä sisustuskaupassa, se varmasti osaltaan vaikutti asiakaspalvelijan palveluhaluuteen. Helsingissä elämyshakuisen asiakas -skenaarion interventiot menivät itseltäni luontevammin kuin Tampereella, kun olin jo saanut enemmän kokemusta interventioista ja niiden dokumentoinnista.

4.4 Video- ja audiomateriaalin editointi valmiiksi videoteokseksi

Video- ja audiomateriaalia kertyi digitaalisesti tallennettuna yhteensä kymmeniä gigatavuja erilaisiin tallennuslaitteisiin. Kelasin useita päiviä raakamateriaalia edestakaisin tietokoneeni näytöllä, että kaikki olennainen tulisi tarkemmin editoitavaksi, toimin myös osittain intuitioni ohjaamana. Editoin talteen saamastani materiaalista ensin tärkeimmät, mielestäni onnistuneimmat tallennukset interventioistani. Muuntelin kuvien värisävyjä, rajauksia, muokkasin audiota, tarkoitukseni tehdä tarinallinen videoteos, missä on selkeä alku, keskikohta ja lopetus.

Halusin videoteoksen olevan enemmän kuin dokumentaatio interventioistani. Tein videoteokseen erilaisia visuaalisia tehosteita videoiden raakamateriaalia muokkaamalla. En käyttänyt valmiita editointiohjelmien filttäreitä, minusta ne olisivat tässä yhteydessä näyttäneet päälle liimatulta. Samalla ajatuksella, ilman editointiohjelman valmiita filttäreitä, toteutin videoteoksessa kuultavat audiotehosteet, muokkasin raakamateriaalin audiota mieleisekseni.

Videoteoksessa on erilaisia siirtymiä interventioiden välillä johdattaen katsojaa eteenpäin seuraavaksi nähtävään kaupalliseen puolijulkiseen tilaan. Siirtymillä pystyin myös rytmittämään kerrontaa, luomaan tunnelman vaihdoksia, keskitämään katsojan huomion haluamaani hetkeen.

Lopulta sain toivomani näköisen ja kuultavan noin 10 minuutin kestoisen videoteoksen valmiiksi ja esille opinnäytetyönäyttelyyn Taidekeskus Mäntinrantaan Tampereelle keväällä 2023.

5 POHDINTOJA OPINNÄYTETYÖSTÄ

Kerroin aikaisemmin, että idea opinnäytetyöni aiheeseen sai alkunsa opiskelutyöstäni, videoteoksesta mikä sisälsi tallennuksia interventioista kaupallisiin puolijulkisiin tiloihin, joita tein Porissa syksyllä 2022. Mäenpään (2005) väitöskirja antoi lisää kiinnostusta mennä syvemmälle aiheeseen, miten normit vaikuttavat käyttäytymiseemme liiketiloissa. Interventiot performanssin muotona, niiden käytännön toteutus ja dokumentointi antoivat minulle uusia näkökulmia performanssitaitteeseen. Sain myös syventävää ymmärrystä ihmisten välisestä sosiaalisesta vuorovaikutuksesta opinnäytetyön tekemisen aikana.

Luvussa 3 kerroin julkisiin, puolijulkisiin ja myös liiketiloihin tehdyistä performansseista. Aikaisemminkin on tehty performansseja, jotka sisältävät intervention kaupalliseen puolijulkiseen tilaan. Syvennyin erityisesti Pilvi Takalan taiteelliseen tuotantoon, normeja rikkoviin interventioihin. Omissa interventioideni voin nähdä joitain yhtäläisyyksiä Takalan tekemiin interventioihin. Tein interventioita kaupallisiin puolijulkisiin tiloihin, en pyytänyt lupaa liiketilojen omistajilta interventioihin niin kuin ei Takalakaan taiteilijauransa alkuaikoina (Spencer, 2016, s. 2–3). Takalan laaja-alainen taiteellinen tuotanto ja pitkäaikainen kokemus interventioista performanssitaitteessa on kansallisesti ja kansainvälisesti tunnustettua ja korkealle arvostettua. Voin vain pieniltä osin nähdä yhteneväisyyksiä tekemissäni interventioissani Takalan moniulotteisiin ja lukuisiin interventioihin, joita hän on tehnyt vuosikymmenten aikana. Interventioni voi kuitenkin nähdä kuuluvaksi performanssitaitteen historiassa eri taiteilijoiden toteuttamien interventioiden joukkoon, yhdenlaisiksi variaatioiksi interventioista kaupallisiin puolijulkisiin tiloihin.

Interventioiden kehittäminen perustuen akateemiseen tutkimukseen on menetelmä mikä ei vastaavana itselleni tullut esille tässä opinnäytetyössä esitteliäni performanssitaitteilijoiden taiteellisesta työskentelystä. Taiteen ja erilaisen tieteen alojen yhdistäminen, näillä rajapinnoilla työskentelyn koen todella kiinnostavaksi. Performanssitaitte on mielestäni erinomainen ilmaisumuoto

sen moniulotteisuuden takia, ja siksi loistava tapa eri tieteen alojen kysymysten tarkasteluun taiteen keinoin.

5.1 Teoria, ennakko-oletus, toteutus ja päätelmät

Mäenpään (2005) väitöskirjan ja muiden mainitsemiäni lähteiden avulla pystyin tarkemmin ymmärtämään normien merkitystä käyttäytymiseemme julkisissa tiloissa ja erityisesti kaupallisissa puolijulkisissa tiloissa. Jos rikon tottuja normeja hieman, millaisen vastaanoton saan kauppojen henkilökunnalta tai muilta asiakkailta? Onko hyvällä käytöksellä, ehkä huumorinkin voimin mahdollista rikkoa normeja, toimia esimerkiksi aktiivisemmin kuin yleensä asiakas toimii vaikkapa elintarvikekaupassa?

Ajattelin, että voisin ainakin hieman rikkoa normeja, kun käyttäydyn ystävällisesti ja maustan huumorilla kohtaamisia kauppojen henkilökunnan kanssa. Tässä mielessä interventiot sujuivat suunnitelmieni mukaan. En joutunut hankaluuksiin asiakaspalvelijoiden tai vartioiden kanssa. Pääsin toteuttamaan suunnittelemani asiakastyypit ja skenaariot tekemissäni interventioissa. Mielestäni sattumalla on merkitystä elämässä, asioita tapahtuu tai ei tapahdu tahdostamme riippumatta. Sattumalla oli varmasti osaltaan myös merkitystä siihen, että interventiot toteutuivat haluamallani tavalla. Ehkä kohtasin juuri sellaiset asiakaspalvelijat, joilla oli riittävästi sopivaa huumorintajua ymmärtääkseen normeja rikkovan käyttäytymiseni. Joka tapauksessa huolellinen suunnittelu merkitsi paljon mm. interventioiden dokumentoimisen onnistumiseen, erilaisten tallennusvälineiden yhtäaikainen hallinta oli erityisen tärkeää.

Minulla oli myös monia rajoitteita opinnäytetyöni teeman parissa työskentelyyn liittyen. Kuinka syvällisesti pystyn käsittelemään teemaani, ja kuinka moniulotteisesti pystyn havainnoimaan sekä tulkitsemaan havaintojani? En ollut tehnyt performansseja, jotka sisältävät interventioita kaupallisiin puolijulkisiin tiloihin ennen sykyä 2022. Olin tekemässä uutta, selkeästi erilaista performanssia kuin aikaisemmin olin tehnyt. Interventioiden suunnittelu, toteutus ja dokumentoinnista jalostettu videoteos toteutuivat puolen vuoden sisällä, se oli iso

haaste ajallisestikin, mutta koin sen myös hyväksi, ajatteluni pysyi tiiviisti opinäytetyössäni. Rajoitteena pidän myös näkökulmani yksipuolisuutta teemaani kohtaan. Havaintoni ja päätelmäni perustuvat pääosin subjektiiviseen kokemukseeni interventioistani, ja erilaisten teemaan liittyvien teorioiden yhdistämisestä taiteelliseen toteutukseen.

Interventiot pohjautuivat kehittämiini kolmeen asiakastyyppiin, passiivinen asiakas, aktiivinen asiakas ja elämyshakuinen asiakas, joiden toiminnallisuudet olivat keskenään omanlaisiaan, vaikka ne osaltaan sisälsivätkin toisiinsa nähden samantyyppisiä elementtejä, tästä kerroin alaluvussa 4.1. Vaikeinta näistä asiakastyypeistä oli toteuttaa passiivisen asiakkaan skenaario. Noin yhden tunnin viettäminen kaupan leipäosastolla ja saman ajan käyttäminen apteekissa vitamiinipurkkien katseluun oli todella intensiivistä, mieltäni painostavaa. Ensimmäinen passiivisen asiakkaan interventio oli psyykkisesti vaikein, seuraavat interventiot menivät luontevammin. Aktiivinen asiakas ja elämyshakuinen asiakas olivat alusta alkaen helpompia toteuttaa, kun saatoin fyysisesti liikkua vapaammin kaupallisissa puolijulkisissa tiloissa käsikirjoitukseni puitteissa.

5.2 Opinnäytetyön teeman syventäminen ja laajentaminen

Aiheen tarkastelun yksiulotteista subjektiivista näkökulmaa voisi muuttaa enemmän objektiiviseen suuntaan esimerkiksi kysymällä interventioiden jälkeen paikalla olleiden ihmisten kokemuksia tapahtuneesta, jotka olivat niihin sattumalta osallisiksi päätyneet. Miltä käytökseni näytti ja tuntui samassa kaupallisessa puolijulkisessa tilassa olleilta?

Interventioiden kestoa voisi pidentää ja tällä tavalla haastaa vielä enemmän normeja. Olisi kiinnostavaa tehdä pidempiaikaista tutkimusta, miten esimerkiksi erilaiset kellonajat, alennusmyynnit ja vuodenajat vaikuttaisivat asiakastyypeillä toteutettuihin interventioihin. Normeja haastavat tilanteet voisivat saada uusia ulottuvuuksia esimerkiksi ympärivuorokauden avoinna olevissa hypermarketeissa.

Asiakaspalvelijoista voisi muodostaa omat asiakaspalvelijatyypit, eli asetelma olisi toisinpäin kuin nyt toteuttamissani interventioissa. Tämän tyyppinen toteutus olisi hyvä sopia kaupan johdon kanssa, ja tällä tavalla pääsisin ns. aidan toiselle puolelle havainnoimaan normien muodostaman koodiston merkitystä kaupan henkilökunnan jäsenten välillä. Ja miten näiden normien haastaminen voisi heijastua asiakkaisiin. Videoteokseni Laatikon toisella puolella lopun olen tarkoituksella jättänyt avoimeksi. Ajattelin tällä tavalla luoda itselleni konkreettisen mahdollisuuden laajentaa tähän asti tekemääni työtä eli hyödyntämällä tieteellistä tutkimusta normien haastamisessa. Performanssitaide antaa laajan paletin erilaisia metodeja käytettäväkseni myös mahdollisiin taiteellisiin tutkimuksiini.

LÄHTEET

Albacan, I. (2014). Flashmobs as Performance and the Re-emergence of Creative Communities. *The Brazilian Journal on Presence Studies*, 4 (1), 8–27. <https://doi.org/10.1590/2237-266041789>

Allied Universal. (n.d.). Flash Mob Safety. Haettu 8.1.2024 osoitteesta <https://www.aus.com/security-resources/flash-mob-safety>

Argyle, M., Ingham, R., Alkema, F., McCallin, M. (1981). The Different Functions of Gaze. Teoksessa A. Kendon (toim.), *Nonverbal Communication, Interaction, and Gesture: Selections from SEMIOTICA (Approaches to Semiotics [AS] Ser., Volume 41, Edition 1)* (s. 283–295). Mouton Publishers.

AV-arkki. (n.d.). Ei milloinkaan laiskana. Haettu 5.3.2024 osoitteesta <https://www.av-arkki.fi/fi/works/ei-milloinkaan-laiskana/>

Collins, L. (12.6.2023). Pilvi Takala and the Art of Awkwardness: The Finnish artist is quietly taking notes as the people around her lose their shit. *The New Yorker*. <https://www.newyorker.com/magazine/2023/06/19/pilvi-takala-profile>

European Route of Industrial Heritage. (n.d.). The Industrial Revolution in Europe. Haettu 12.5.2023 osoitteesta <https://www.erih.net/how-it-started/the-industrial-revolution-in-europe>

Fullerton, E. (22.3.2023). Security guard, schoolgirl, Snow White: the artist who films herself undercover. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/artanddesign/2023/mar/22/these-people-dont-like-what-im-doing-now-great-finnish-artist-pilvi-takala-on-breaking-social-norms>

Gronow, A. (2017). Pään sisällä vai ihmisten välisissä yhteyksissä?: Kulttuurin leviäminen sosiaalisissa verkostoissa. Teoksessa A. Gronow & T. Kaidesoja (toim.), *Ihmismielen sosiaalisuus* (s. 76–103). Gaudeamus Oy.

Hukkataival, H. (n.d.). Helinä Hukkataival. Haettu 5.3.2024 osoitteesta <https://hukkataival.weebly.com/>

Humalamäki, A. (2006). Keskiluokkaistuva kansa nousee kumipyörille: Autoistuminen Suomessa 1960-vulun alusta 1980 luvun lopulle [pro gradu -työ, Jyväskylän yliopisto]. JYX-julkaisuarkisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2006492>

JL 27.6.2003/612. Järjestyslaki. Haettu 8.5.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030612>

Kotimaisten kielten keskus. (n.d.). Interventio. Suomen etymologinen sanakirja. Haettu 17.1.2024 osoitteesta https://kaino.kotus.fi/suomenetymologinensanakirja/?p=article&etym_id=ETYM_bb4be5d40f5ec15e4b7eb4f6e392ee42&word=interventio

Lange, C. (1.5.2012). In Focus: Pilvi Takala: The Finnish artist's subtly transgressive video performances. Frieze. <https://www.frieze.com/article/focus-pilvi-takala>

Lehtinen, T. (10.7.2019). Kuvaamisen säännöt: Missä saa kuvata ja ketä? <https://mainostoimistoluma.fi/blogi/missa-saa-kuvata-ja-keta/>

Lehtonen, T. K. (1999). Rahan vallassa: ostoksilla käyminen ja markkinatalouden arki [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. Tutkijaliitto.

McLean, M. (14.4.2022). Preview of the 2022 Venice Biennale Part Two: National Pavilions. Frieze. <https://www.frieze.com/59th-venice-biennale-national-pavilions-preview-2022-part-2>

Mäenpää, P. (2005). NARKISSOS kaupungissa: Tutkimus kuluttaja-kaupunkilaisesta ja julkisesta tilasta [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. Tammi.

Occupygezistockholm. (20.6.2013). Occupy Taksim: Stockholm Flashmob [video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=L50_PCTbedI

Peräkylä, A., Gronow, A. (2017). Ihmismieli ja sosiaalinen vuorovaikutus. Teoksessa A. Gronow & T. Kaidesoja (toim.), Ihmismielen sosiaalisuus (s. 54–75). Gaudeamus Oy.

Pietiläinen, T. (2.12.2020). Apteekkien sisään rakennetut osakeyhtiöt kasvattivat apteekkarien tuloja – kokonaistulot keskimäärin 22 000 euroa kuukaudessa. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/talous/art-2000007655341.html>

RL 19.12.1889/39. Rikoslaki. Haettu 8.5.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Rovasalo, A. (2021). Dissosiaatiohäiriöt. Lääkärikirja Duodecim. Haettu 5.6.2023 osoitteesta <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00360>

Ruuska, I. (2018). Valokuvaamisen vapaus – Sananvapauden ja yksityisyyden suojan tarkastelua 2010-luvun Suomessa [pro gradu -työ, Lapin yliopisto]. LUC kirjasto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201803141086>

Shafak, E. (3.6.2013). The view from Taksim Square: why is Turkey now in turmoil? The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2013/jun/03/taksim-square-istanbul-turkey-protest>

Smarthistory. (22.12.2018). Mierle Laderman Ukeles, Washing/Tracks/Maintenance: Outside (July 23, 1973) [video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=Wlh3UBNTIA>

Spencer, C. (2016). Open Access: Pilvi Takala interviewed by Catherine Spencer. Art Monthly, (397), 1–4. https://pilvitakala.com/wp-content/uploads/2017/05/AM397_PT.pdf

Stearns, P.N. (2006). Consumerism in World History: The Global Transformation of Desire (second edition). Taylor & Francis Group.

Takala, P. (2022). Close Watch [video]. <https://pilvitakala.com/close-watch/>

Takala, P. (2009). Real Snow White [video]. <https://pilvitakala.com/real-snow-white/>

Todellisuuden tutkimuskeskus. (n.d.). Meistä. Haettu osoitteesta 6.3.2024 <https://todellisuus.fi/info-2/>

Todellisuuden tutkimuskeskus. (4.3.2024). Kontallaan 2024: Ilmoittautuminen auki. Haettu osoitteesta 6.3.2024 https://todellisuus.fi/kontallaan_2024/

YLE SAVO. (5.12.2011). Flash Mob -kuoro valtasi Prisman. <https://yle.fi/a/3-5463701>

Walker, R. (1.6.2013). Flash Memory: A History of Flash Mobs. The National Communication Association. <https://www.natcom.org/communication-currents/flash-memory-history-flash-mobs>

WikiArt. (n.d.). Mierle Laderman Ukeles. Haettu 16.1.2024 osoitteesta <https://www.wikiart.org/en/mierle-laderman-ukeles>